

GEOPOLITICAL CONCEPTION OF INTEGRATION OF RUSSIA IN THE GLOBAL EMPIRE IN THE CONTEXT OF MODERN RUSSIAN POLITICAL DISCURS

Skrebec E. V.

Projects and directions of modernization of modern Russia and prospect of its adaptation to the structures of global empire in Russian geopolitical thought are analyzed.

Key words: *imperial idea, imperial political form, globalization, global empire, modernization.*

УДК 316.285:343.23

О. В. Ставицька, кандидат філософських наук, доцент

ПОЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Проаналізовано європейський досвід застосування політичних технологій для врегулювання державно-правових конфліктів. Розглянуто сутність державно-правових конфліктів. Надано загальну характеристику шляхів їх врегулювання. На основі аналізу європейського досвіду виокремлено політичні засоби виходу з державно-політичних криз та конфліктів, які довели свою ефективність на практиці.

Ключові слова: *державно-правовий конфлікт, переговори, посередництво, консенсус, договірна модель, пряма демократія, доктрина політичних рішень.*

Актуальність проблеми. Один з актуальних аспектів державно-правового будівництва сучасної України — проблема теоретико-методологічного осмислення сутності державно-правових конфліктів. Відомо, що періоди соціальної трансформації суспільства є етапами загострення і розширення конфліктності. Розпад одних соціальних інститутів, створення нових, періоди тимчасового співіснування їх взаємовиключних форм не можуть не супроводжуватися виникненням конфліктних ситуацій. До того ж, ринкове суспільство пропонує існування багатоманітних структур, соціальних і індивідуальних відмінностей, які вимагають взаємного узгодження і співвідношення між собою.

Отже, дослідження конфліктних ситуацій в сучасній Україні є об'єктивною необхідністю. Перш за все це стосується державно-правової сфери. Особливої уваги потребує вивчення механізмів розв'язання державно-правових конфліктів, оскільки їх наслідки справляють суттєвий вплив на всі сфери життя суспільства, а їхнє повне усунення із життя суспільства неможливе. З цієї точки зору особливий інтерес викликає світова практика розв'язання конфліктів у державно-правовій сфері через політичні механізми.

Утім, слід зауважити, що сучасна наукова література, присвячена цій проблематиці, в основному зосереджена на аналізі правових засобів управління і розв'язання державно-правових конфліктів [1—5]. Політичні ж механізми, як правило, описані як засоби врегулювання різноманітних соціальних конфліктів — національних, трудових, економічних тощо [6; 7]. Але, як показує досвід багатьох країн світу, політичні засоби та технології можуть бути дуже ефективними при розв'язанні і державно-правових конфліктів, що становить особливий інтерес для України з огляду на надзвичайну конфліктність у системі відносин «право-держава».

На думку М. Вебера, суспільство є сукупністю груп, що розрізняються за своїм статусом. Тому їх інтереси розходяться, що і породжує соціальні конфлікти [8]. Будь-які надії на можливість їх усунення з життя суспільства ілюзорні. Потрібно визнати неминучість існування на цій землі вічної боротьби одних людей проти інших. Проте інтереси людей не тільки розходяться, а й якоюсь мірою збігаються, що створює основу для балансу сил, досягнення соціального консенсусу. Існуючі в суспільстві групи тісно пов'язані між собою. Саме ці перетини групових інтересів пом'якшують конфлікти і слугують підґрунтям для стійкості демократичних суспільств. Однак конфлікти становлять необхідну універсальну властивість соціального життя.

Державно-правовий конфлікт — зіткнення суб'єктів державно-правових відносин, владних структур за пріоритет владних повноважень, центру і регіонів, політичних угруповань в їх взаємному прагненні реалізувати свої інтереси та цілі. Ця боротьба пов'язана перш за все з досягненням державної влади або її перерозподілом, а так само зі зміною їх політичного і правового статусу в суспільстві. Джерело державно-правових конфліктів є універсальним — це задоволення базових потреб соціальних груп і індивідів, яке в складноструктурованому суспільстві не може бути забезпечене без узгодження і централізованій координації зусиль, чим і займається державна влада.

Об'єктом державно-правових конфліктів виступають специфічний дефіцитний ресурс — державна влада, а також політичний статус соціальних груп (ступінь наближеності або віддаленості від важелів влади, здатність впливати на ухвалення обов'язкових для всього суспільства рішень) і політичні цінності (патріотизм, громадянськість, права і свободи та ін.). *Суб'єктами* державно-правових конфліктів є або соціальні групи, або політичні інститути, які їх представляють. Слід відмітити, що тут існує певна проблема, яка поки що не розв'язана: кого вважати реальним, а кого — номінальним суб'єктом політичного конфлікту? Безумовно, за діями політичних інститутів (уряду, парламенту, судових інстанцій) стоять інтереси соціальних груп. Але політичні рішення, у тому числі так звані «доленосні», ухвалюють все-таки політичні інститути, що володіють певною автономією від підтримуючих їх соціальних груп [9].

Специфіка об'єкта і суб'єктів державно-правових конфліктів додає їм низку особливостей, що відрізняють цей вид конфліктів від усіх інших. Їм притаманні: 1) переважно відкритий характер, схильність до зовнішніх ефектів, певна театральність політичного життя; 2) підвищена частота, оскільки багато конфліктів громадянського суспільства, не знаходячи свого мирного розв'язання, переливаються у політичну сферу, тобто вимагають для свого врегулювання державного втручання; 3) загальна значущість. Яким би приватним чи локальним не був політичний конфлікт, але він завершується ухваленням рішення на державному рівні, яке обов'язкове для всіх членів суспільства; 4) «панування—підкорення» як осьовий принцип; 5) можливість використання силових ресурсів як засобу розв'язання конфлікту. Зі всіх видів влади у суспільстві тільки державна має право легально застосовувати силу. Це робить державно-правові конфлікти потенційно найнебезпечнішими і руйнівними за своїми наслідками [10].

У політичній практиці існують різні шляхи врегулювання конфліктів, тобто зниження їх гостроти, припинення відкритих ворожих дій сторін. Проте набір використовуваних для цього методів вельми невеликий. Основні з них зафіксовано у ст. 33 Статуту ООН і можуть використовуватись як у міжнародній, так і зовнішній політиці: переговори, обстеження, посередництво, примирення, арбітраж, судовий розгляд, звернення до регіональних органів чи мирні засоби за своїм вибором [11]. З цього переліку арбітраж та судовий розгляд є правовими засобами розв'язання конфліктів, інші ж являють собою політичні технології врегулювання соціальних конфліктів, зокрема державно-правових. Крім того, до цього переліку можна додати компроміс та консенсус.

Обрання того чи іншого методу в практичній політиці визначається багатьма чинниками. Перші два методи досить часто вживаються, особливо на ранніх стадіях розвитку конфліктів. Однак у довгостроковій перспективі вони навряд чи приводять до позитивних результатів. Звичайно, замовчування конфлікту на перших порах зможе пригальмувати його розвиток. Фізичний примус також може на деякий час стримати дії сторін. Але при цьому зберігається загроза відновлення конфлікту зі ще більшою силою, оскільки його глибинне коріння виявляється незачепленим. Раніше чи пізніше для врегулювання конфліктів доводиться вдаватися до використання третього або четвертого методу.

Найпереважнішим методом є досягнення *компромісу* між конфліктуючими сторонами. Підкреслимо, що компроміс може бути ефективним у тому разі, коли відносини між учасниками конфлікту мають неантагоністичний характер, коли у сторін є якийсь загальний інтерес. Тоді відкривається шлях взаємних поступок ради досягнення загальної мети. Але при цьому конфлікти не обов'язково зникають і навіть не завжди змінюють свою інтенсивність, вони лише переводяться в інституційні рамки розвитку, що підвищує можливість їх

контролю з боку пануючої еліти. Якщо ж відносини сторін мають радикально-конфліктний характер, тоді потрібні заходи щодо корінного усунення причин напруження.

У недемократичних, тоталітарних політичних системах, як правило, правляча група ставить цілі повної ліквідації конфліктів в ім'я загальної гармонії та єдності. Проте такі цілі завжди виявляються недосяжними. Весь досвід існування тоталітарних систем доводить, що вони неминуче уражаються соціальними конфліктами, причому у найхворобливіших і руйнівних формах. Наявні суперечності тут не розв'язуються, не регулюються, не згладжуються, а заганяються усередину соціального організму, аби врешті-решт прорватися назовні в насильницьких, неінституційних формах політичної дії. Замість локальних конфліктів виникає один макроконфлікт: стихійний бунт, військовий переворот, революція чи громадянська війна, які вимагають від суспільства дуже високої соціальної платні.

Консенсус як засіб розв'язання конфлікту. Консенсус (від лат. *consensus* — згода, однастайність) — стан згоди основних соціальних сил щодо поділу влади, цінностей, статусів, прав і доходів у суспільстві, а також пошук і ухвалення взаємоприйнятних рішень, що задовольняють всі зацікавлені сторони. Він становить свого роду форму зв'язку громадян між собою і з суспільством у цілому. Принцип консенсусу припускає урахування думок як більшості, так і меншини і базується на визнанні невід'ємних прав особистості. Спроби ігнорувати консенсус як метод вирішення спірних питань в плюралістичному суспільстві неминуче породжують протидію сторін, приводять до конфронтації. Термін «консенсус» було введено в науковий обіг О. Контом [12], у творах якого він мав два тлумачення: 1) без консенсусу не можна мислити елементи системи як такі, що розвиваються, бо рух припускає узгодженість. На цій підставі О. Конт оголосив консенсус основоположним моментом соціальної статичності і динаміки; 2) консенсус — суб'єктивне узгодження, тобто форма соціальної солідарності, яка особливим чином пов'язує людство в єдиний колективний організм — «Велику істоту».

Для ліберально-демократичної держави характерні демократія, тобто низький рівень опозиції до існуючих усередині держави правил і механізмів розв'язання державно-правових конфліктів, що є свідченням легітимності існуючого державного ладу і стабільності держави; низький рівень конфліктності усередині існуючої влади; широкі можливості створення коаліції; наявність ефективного механізму попередження конфлікту, закладеного в корпоративних відносинах. Отже, повнота реалізації принципу консенсусу і зміст консенсусної демократії зумовлені такими чинниками, як форми правління, тип політичного режиму, спрямованість діяльності партій і громадських рухів, історичні, етнічні, релігійні, культурні особливості країни тощо. Шлях до консенсусу припускає складний і тривалий процес обміну вимогами, зустрічними

пропозиціями, які обгрунтовані, пояснені з точки зору корисності, справедливості, взаємної вигоди сторін, що беруть участь у конфлікті.

Саме таким чином політичні і законодавчі програми прокладають шлях до виконавчих установ, законопроекти проводяться через законодавчі органи, адміністративні норми знаходять підтримку у бюрократії. Проблема пошуку згоди у цих системах є обширною і складною не тільки через різноманіття інтересів та ідей, а й тому, що процес формування і реалізації політики відкритий для різних впливів та інтересів, і уряд вимушений реагувати на численні суперечливі вимоги. Найсприятливіші умови досягнення політичного консенсусу виникають при загальній поширеності прихильності легітимним процедурам, ідеям загального добробуту, прагненню розв'язати суперечності інтересів особи, етнічних, економічних, релігійних, лінгвістичних та інших груп. Розрізняють два види консенсусу: персоніфікований і суспільний. Персоніфікований консенсус поширюється на тих, хто займає ключові позиції в державних і громадських органах та ухвалює рішення, що впливає на життєдіяльність людей. Суспільний консенсус припускає досягнення згоди між переважною більшістю громадян з найважливіших соціальних проблем. Консенсусу в суспільстві може сприяти *система контролю за конфліктною ситуацією*. Вона включає: взаємну стриманість від застосування сили або загрози застосування сили; залучення арбітрів, неупереджений підхід яких конфліктуючим сторонам гарантовано; повне використання існуючих або прийняття нових правових норм, адміністративних актів і процедур, що сприяють зближенню позицій протиборчих сторін; готовність до створення атмосфери ділового партнерства, довірчих відносин на стадії завершення конфлікту і у постконфліктний період.

Одним з найпоширеніших методів досягнення примирення сторін у державно-правових конфліктах є *переговори* [10]. У процесі переговорів сторони обмінюються думками, що знімає гостроту протистояння, допомагає зрозуміти інтереси опонента, точніше оцінити співвідношення сил, умови примирення, виявити сутність взаємних претензій, альтернативні ситуації, ослабити «нечесні трюки» суперника. Отже, переговорний процес включає додержання спеціальних правил, прийомів, що дозволяють кожній зі сторін добитися поставлених цілей через ухвалення рішень, забезпечити їх виконання і перешкодити загостренню постконфліктних відносин. Переговори — ритуал, що відображає співвідношення сил. Найефективнішим методом їх проведення є угода на основі компромісу. Це особливо актуально в тих випадках, коли зрив переговорів матиме для конфліктуючих сторін несприятливі наслідки.

Міжнародна практика збагатила арсенал засобів політичного врегулювання конфліктів ще такими технологіями, як *консультації* для пошуку компромісних рішень сторонами, що сперечаються, *добрі послуги*, що є діями

сторони (держави або міжнародні організації), яка не бере участі в суперечці, з метою встановлення прямих контактів між сторонами, що сперечаються. Добрі послуги можуть переростати в *посередництво*, яке припускає великий ступінь участі третьої сторони у розв'язанні конфлікту.

Також сучасна практика державотворення, особливо у країнах демократичного транзиту, при розв'язанні конфліктів у державно-правовій сфері використовує запозичену із міжнародної практики технологію роботи *слідчих і погоджувальних комісій*, які є різновидом примирної процедури. Діяльність таких комісій спрямовано на вироблення прийняттого рішення за сутністю конфлікту. Остаточні документи комісій мають рекомендаційний характер для сторін конфлікту, але сприяють налагодженню стосунків між сторонами і допомагають зберегти післяконфліктні відносини.

Можливість застосування політичних механізмів розв'язання державно-правових конфліктів зумовлена їхньою специфікою, оскільки вони пов'язані: а) з суб'єктивним складом (народ, владні структури, регіони, політичні партії та ін.); б) з особливими об'єктами конфліктів (суверенітет держави, територія, владні повноваження, прерогативи владних структур тощо); в) з суттєвим впливом наслідків цих конфліктів на інтереси великих соціальних груп або усього народу; г) з вирішенням принципових питань державотворення.

Аналіз європейського досвіду розв'язання подібних конфліктів політичними засобами дає змогу виділити такі *механізми*.

1. *Договірну модель* створення конституції [13]. Прийняття нової конституції при переході від авторитаризму до демократії є інноваційним державно-правовим конфліктом. З огляду на це корисним є досвід прийняття Конституції Іспанії 1978 р. із застосуванням договірної моделі, яка має низку особливостей: перехідний процес здійснюється без формального правового розриву з попереднім конституційним законодавством авторитарного режиму; вона заснована на згоді основних політичних сил щодо змістовних параметрів перехідного процесу і майбутньої конституції; ця згода фіксується у письмовому договорі між ними, який в подальшому реалізується; фіксуються такі процедури створення нової конституції, які дозволяють політичним партіям безпосередньо впливати на цей процес; прийнята конституція містить такі процедури власної зміни, які роблять її можливою лише за наявності підтримки основних політичних сил країни.

Саме ознаки цієї моделі вбачаються у стратегіях перехідних періодів у Східній Європі (так звані «круглі столи» між партією та опозицією на початковому періоді перебудови). У той же час досвід договірної моделі може бути використаний і за сучасних умов для реалізації конституційної реформи в Україні і подолання численних державно-правових конфліктів, які сьогодні вже переростають у політичну кризу.

2. *«Принцип консенсусу проти принципу більшості»* як механізм розв'язання державно-правових конфліктів у багатоскладових суспільствах

(Швейцарія, Бельгія та ін.) [14; 15]. Узагалі цей механізм застосовується для підтримання стабільності в так званих розділених суспільствах. Він здійснюється за допомогою «торгу» між корпоративними групами, що формуються на соціальних, економічних та політичних засадах. І хоча зазвичай йдеться про культурні та ідеологічні відмінності, цей принцип може бути використаний як універсальна технологія для будь-якого суспільства, де стався розкол.

Значна частина сучасних суспільств характеризується глибокими внутрішніми відмінностями за етнічною, лінгвістичною, релігійною, расовою, ідеологічною, культурною та регіональною ознаками, тобто вони є багатоскладовими або багатосегментними суспільствами. У цьому криється потенційна можливість виникнення численних конфліктів, у тому числі державно-правових, пов'язаних з проблемою повноважень, взаємовідносин титульних та інших націй тощо. Принцип консенсусу, або консоціативної демократії (А. Лейпхарт) [16], виходить з чотирьох основних елементів: 1) здійснення влади «великою коаліцією» політичних лідерів усіх значних сегментів багатоскладового суспільства. Це передбачає стиль політичного управління, заснований на об'єднанні, а не конкуренції інтересів, і дає змогу уникнути постійного виключення меншості із системи влади. Перспектива постійної участі багатьох партій в уряді слугує стимулом для відмови від радикалізму і пошуку компромісів, а також є гарантією політичної безпеки для них. Інституційне втілення принципу великої коаліції — загальнонаціональний кабінет міністрів великої коаліції (класичні приклади — Федеральна рада в Швейцарії та уряд в Австрії), сполучення ротаційної коаліції на рівні уряду і великої коаліції на рівні уряду та великої коаліції в інших органах влади (Бельгія і Нідерланди, Чехословачія у міжвоєнний період тощо); 2) взаємне вето або правило «більшості, збігається», яке являє собою «негативне» правління меншості і дає кожному сегменту багатоскладового суспільства повну гарантію політичної безпеки, але його зворотний бік — можливі труднощі для співробітництва у межах великої коаліції. Взаємне вето (як неформальна неписана домовленість або офіційно оформлена норма) в ідеалі має дисциплінуючі обмеження: кожний сегмент усвідомлює небезпеку глухого кута і загрози своїм інтересам у разі його частого і безвідповідального застосування; 3) принцип пропорційності є протилежним принципу «переможець одержує все» і методом, за допомогою якого між представниками різних сегментів розподіляються посади в системі державної служби, а також фінансові ресурси у вигляді державних субсидій. Крім того, принцип пропорційності виражається у процесі ухвалення рішень (у формі перекочування колоди (англ. *logrolling*) і пакетних угод або делегування права ухвалення найбільш складного і важливого рішення визнаним лідерам, що представляють всі сегменти), вимагаючи участі у ньому всіх груп. Існують два взаємопов'язані варіанти застосування принципу пропорційності — свідомо завищене представництво малих сегментів і паритетне представництво; 4) високий ступінь автономності

кожного сегмента передбачає самоврядування меншин у сфері своїх виключних інтересів (через систему багатьох асоціацій). Це веде до посилення багатоскладовості і без того неоднорідного суспільства, але це посилення означає, що відмінності між сегментами суспільства відкрито визнаються і стають конструктивними елементами стабільної демократичної системи.

3. Механізм *прямої демократії*, тобто зворотної реакції громадян на рішення, прийняті владою, які протилежні їх корінним інтересам (Швейцарія, Бельгія).

4. Механізм, заснований на *доктрині арбітражу*, функція якого закріплюється за главою держави, який зберігає за собою право вирішального слова в ключові моменти перетворення суспільства та історії. У цьому механізмі особливе значення мають особистісні якості лідера, його політична та історична передбачливість. Своім арбітруванням він забезпечує нормальне функціонування гілок публічної влади та наступність держави, дозволяє зберегти нормальні стосунки сторін суперечок після закінчення конфлікту, якщо уникнути його не вдається.

Історичний досвід довів, що стійкість і безконфліктність політичного процесу може забезпечити тільки влада, яку очолює національний авторитет за типом режиму «персональної влади» Шарля де Голля. Політична практика другої половини XX ст. довела ефективність і стабільність політичного устрою П'ятої республіки, оскільки навіть після уходу де Голля з політичної сцени «голлізм» як система продовжував діяти.

Що ж до світової практики, то тут налічується півтора десятки методів (технологій) змін конституції і подолання конфліктів, що їх супроводжують. Одним з таких методів є створення ситуації двовладдя (двох центрів конституючої влади) з метою придушення одного з них — більш легітимного менш легітимним. Така ситуація виникає у перебігу радикальних революцій. Класичний приклад — комітети в Ірані, хунти в Іспанії і Мексиці — все це різновиди інститутів безпосередньої демократії.

Історія знає приклади узурпації влади Конституантою (Установчими зборами), скликаної для ухвалення основного закону в умовах революції (Конвент у Франції, Довгий парламент в Англії) або утворення нової держави (Філадельфійський конвент в США). У даному випадку актуальним є питання про легітимність цього інституту установчої влади, порядок його формування, тривалість мандату, а також про результати його діяльності (створення писаної конституції або відмова від цього).

Можливі зміни конституції в умовах надзвичайного стану або військового перевороту. Зокрема, така ситуація мала місце в Туреччині, де скликання Установчого меджлісу і розроблення Конституції 1982 р. (як і двох попередніх) здійснювалися під контролем Ради національної безпеки.

Можлива також ситуація, коли конституція радикально модифікується неконституційними конституційними поправками, що мають сумнівний пра-

вовий характер (наприклад, для захисту конституції від її «ворогів», загрози тероризму і под.). Так було з конституціями монархічних держав і багатьох сучасних країн, що розвиваються. Подібна ситуація виникає в умовах, коли чітко не визначено, що є конституційною, а що неконституційною поправкою, і немає незалежного арбітра в розв'язанні цієї проблеми.

Цікавий досвід Франції після Другої світової війни [17]. Він має на увазі зміну конституції шляхом реформування норм про зміну конституції, прийнятих під тиском домінуючої політичної сили. Прикладом слугує так званий «демократичний переворот» де Голля. Цей переворот є унікальним прикладом радикальної трансформації демократії недемократичними методами, проте із збереженням формальної видимості конституційної спадкоємності і подальшою демократичною легітимацією перевороту, що дозволило обійтися без автоматичного встановлення диктатури. Концепція такого перевороту включала ідею визнання кризи політичної системи перехідного періоду, констатацію суперечності легітимності і законності, визнання режиму Четвертої Республіки нелегітимним, висунення висхідної до Французької революції ідеї «порятунку нації» і створення для цього «уряду суспільного порятунку». Ці принципи були реалізовані в умовах загрози громадянської війни під тиском озброєних сил шляхом ухвалення парламентом нової процедури зміни конституції.

У деяких країнах конституції змінювалися конституційними або простими законами, кожний з яких окремо не мав вираженого антиконституційного характеру, але в сукупності вони приводили до появи антиконституційного феномену. Ця модель може використовуватися як для переходу від нестабільної демократії до авторитаризму (конституційні монархії Південної Європи), так і для переходу від авторитаризму до демократії (демократичний перехідний процес у деяких країнах Східної Європи, Африки — ЮАР, Латинської Америки — Бразилія, Аргентина), а також від однієї форми авторитаризму до іншої (багато політичних режимів країн, що розвиваються). У країнах Латинської Америки (наприклад, в Аргентині) застосування цієї технології приховувало закулісну операцію лідерів політичних партій, що змагаються, в Південній Африці — існування якогось зовнішнього арбітра (Конституційного суду), легітимність якого ґрунтувалася не в останню чергу на міжнародній підтримці. У той же час подібна радикальна трансформація конституційного ладу можлива тільки при існуванні вираженого консенсусу основних політичних сил, які виявляються готовими на компроміси.

У деяких країнах застосовувалася практика ухвалення конституції, поправок до неї або конституційних законів з використанням інститутів прямої демократії (референдумів, плебісцитів або так званих всенародних опитувань).

У деяких ситуаціях процес змін конституції ґрунтується на розгляді конституції не як юридичного, а скоріше як політичного документа. Здійснення конституційних перетворень при цьому можливе у разі консенсусу всередині еліти та із залученням думки експертного співтовариства.

Використання *доктрини політичних рішень* практикується в багатьох країнах з нестабільною правовою системою в умовах реконституціоналізації (конституційних контрреформ). Як правило, причиною застосування подібної практики може стати конфлікт між новою конституцією (фіксуючою бажані цінності і норми) і колишньою, консервативнішою соціально-політичною реальністю. У прагненні подолати цей конфлікт і встановити «конституційний порядок» виконавча влада може пожертвувати конституційними досягненнями на користь ефективності адміністративного управління.

У цілому ж проведений нами аналіз дає змогу зробити певні *висновки*. Політичне врегулювання державно-правових конфліктів має суттєві переваги, оскільки дозволяє сторонам обирати сценарій колегіальної (паритетної) взаємодії, формує настанову на компроміс через взаємні послуги. Опоненти в перспективі не втрачають можливості співробітництва і взаємодії, відчують відносну безпеку і стабільність відносин.

У той же час політичне врегулювання не може не враховувати правові норми. Крім того, рішення, що ухвалюються шляхом переговорів, повинні оформлятися юридично. Інакше існує занадто великий ризик того, що вони не виконуватимуться або виникнуть суперечки відносно характеру досягнутих домовленостей.

Обрання засобів і методів політичного врегулювання державно-правових конфліктів не є необмеженим. Зокрема, учасники конфліктів повинні поважати інтереси контрагентів: не вдаватися до дій, що призводять до ескалації та поглиблення конфлікту; не пропонувати неприйнятні варіанти вирішення суперечок; переговори та інші технології повинні мати відкритий характер, що дає змогу взяти участь в обговоренні проблем будь-якій зацікавленій стороні; повинні прагнути створити атмосферу довіри та взаєморозуміння; мають додержуватись досягнутих домовленостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брежнев, О. В. Конституционно-правовые коллизии и споры (Теоретико-методологические подходы к исследованию) [Текст] / О. В. Брежнев // Правовая политика и правовая жизнь. — 2002. — № 4. — С. 4—8.
2. Мухаметдинов, Р. Х. Сущность государственно-правовых конфликтов в современной России [Текст] / Р. Х. Мухаметдинов // Вестн. Башкир. ун-та. — 2007. — № 1. — С. 14—16.
3. Пряхина, Т. М. Конституционные конфликты [Текст] / Т. М. Пряхина // Государство и право. — 2004. — № 11. — С. 19—25.
4. Тацій, В. Я. Функціонування державної влади в аспекті конфліктології [Текст] / В. Я. Тацій, Ю. М. Тодика // Право України. — 1997. — № 8. — С. 29—35.
5. Юридическая конфликтология [Текст] / отв. ред. В. Н. Кудрявцев. — М. : ИГП России, 1995. — 317 с.
6. Глухова, А. В. Политические конфликты и кризисы. Консенсус и политические методы его достижения [Текст] / А. В. Глухова // Государство и право. — 1993. — № 6. — С. 3—14.

7. Лебедева, М. М. Политическое урегулирование конфликтов [Текст] / М. М. Лебедева. — М. : Аспект Пресс, 1997. — 272 с.
8. Вебер, М. Избранные произведения [Текст] : пер. с нем.; сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова ; предисл. П. П. Гайденко ; коммент. А. Ф. Филиппова / М. Вебер. — М. : Прогресс, 1990. — С. 126.
9. Герасіна, Л. М. Проблеми правової конфліктології: феноменологічний, гносеологічний та праксеологічний аналіз [Текст] : монографія / Л. М. Герасіна, М. І. Панов. — Х. : Право, 2004. — 112 с.
10. Мокшанцев, Р. И. Психология переговоров [Текст] : учеб. пособие / Р. И. Мокшанцев. — М. : ИНФРА-М, 2002. — С. 7—14.
11. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.un.org/russian/documen/basicdoc/charter.htm
12. Труевцева, С. С. Трактовка консенсуса у О. Конта [Текст] / С. С. Труевцева // Социолог. исслед. — 1994. — № 11. — С. 139—141.
13. Медушевский, А. Договорная модель перехода к демократии [Текст] / А. Медушевский // Вестн. Европы. — 2005. — № 16. — С. 10—19.
14. Федерализм в Бельгии [Текст] [Електронний ресурс]. — Режим доступу // http://www.e-turizm.ru/info/part_belgium.html
15. Фляйнер, Т. Правовые механизмы и процедуры для предотвращения и решения национальных конфликтов из опыта Швейцарской Конституции [Текст] / Т. Фляйнер // Казан. федералист. — 2003. — № 3 (7). — С. 13—17.
16. Лейпхарт, А. Демократия в многосоставных обществах: сравнительное исследование [Текст] / А. Лейпхарт. — М. : Аспект Пресс, 1997. — 288 с.
17. Солозобов, Ю. Конституционное новаторство Казахстана [Текст] / Ю. Солозобов // Казах. правда. — 2007. — 11 июня.

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ УРЕГУЛИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВОВЫХ КОНФЛИКТОВ: МИРОВОЙ ОПЫТ

Ставицкая Е. В.

Проанализирован мировой опыт использования политических технологий для урегулирования государственно-правовых конфликтов. Рассмотрена сущность государственно-правовых конфликтов. Дана общая характеристика путей их урегулирования. На основе анализа мирового опыта выделены политические способы выхода из государственно-политических кризисов и конфликтов, доказавшие свою эффективность на практике.

Ключевые слова: *государственно-правовой конфликт, переговоры, посредничество, консенсус, договорная модель, прямая демократия, доктрина политических решений.*

POLITICAL PRACTICES OF SETTLEMENT OF STATE LEGAL CONFLICTS: WORLD EXPERIENCE

Stavytska E. V.

The article is devoted to the analysis of world experience relating to the usage of political technologies for the resolution of state legal conflicts. The author enters into the discussion on the essence of these conflicts and gives general review of paths for conflict resolution.

Deriving from world experience the author proposes certain political ways of public conflicts resolution.

Key words: *state legal conflict, negotiations, mediation, consensus, contract model, direct democracy, doctrine of political decisions.*

УДК 130.3

Н. В. Чубур, кандидат педагогічних наук, доцент

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ФЕНОМЕНУ НАЦІОНАЛІЗМУ

Присвячено вивченню націоналізму як політичного феномену, його теоретичному обґрунтуванню, сучасному стану і перспективам. Проаналізовано форми вияву сучасного націоналізму в контексті глобалізаційних процесів сучасності.

Ключові слова: *нація, націоналізм, політичний націоналізм, глобалізаційні процеси.*

Актуальність проблеми. В етнополітичних дослідженнях особлива увага приділяється феномен націоналізму. Цей феномен є порівняно молодим за історичними критеріями. Згідно із загальноприйнятим уявленням нації та націоналізм в їх сучасному розумінні виникли в Західній Європі не раніше XVIII ст., а в інших регіонах світу ще набагато пізніше. Відповідно до історичної точки зору процес формування націй є ще не завершеним і науковцям зарано підбивати підсумки, у тому числі в політичній сфері. Соціально-політична реальність кінця XX — початку XXI ст. визначає важливість і політичну актуальність вивчення феномену націоналізму. Крім того, на думку багатьох політиків і політологів, вплив етнонаціональних чинників на різні сторони життя сучасних суспільств найближчими роками і десятиліттями буде тільки зростати.

Метою статті є політологічний аналіз сутності націоналізму, розгляд основних наукових підходів щодо даної категорії та з'ясування тенденцій вияву націоналізму в сучасному світі.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Різноманітні підходи до визначення сутності націоналізму відображено у працях відомих фахівців західної політологічної школи: К. Вердері, Е. Геллнера, Е. Сміта, Е. Хобсбаума, М. Хроха та ін. Серед російських дослідників проблем націоналізму слід відзначити В. Тишкова, М. Мнацаканяна, О. Соловйова, А. Галкіна, В. Малахова та ін. [1—3; 5; 10].

У роки новітньої державної незалежності проблеми націоналізму та етнонаціональних процесів у широкому контексті досліджувалися українськими